

BUISE M. A. & TOMBEUR F. L. L. 1988. *Vogels tussen Zwin en Saeftinghe. De avifauna van Zeeuws-Vlaanderen*. Stichting Natuur- en Recreatieinformatie, Middelburg. 360 p. Prijs f 39,90 (te bestellen door overmaking van f 44,90 (inclusief verzendkosten) op bankrekening 87 52 45 161 van de Verenigde Spaarbank te Hulst ten gunste van de Werkgroep Avifauna Zeeuws-Vlaanderen).

Aan de stam van de avifaunaboom blijven nieuwe scheuten groeien. Deze keer hebben de natuurbeschermingsverenigingen "De Steltkluut" en "t Duumpje" de handen in elkaar geslagen en de gegevens van Zeeuws-Vlaanderen gebundeld. Het is een avifauna in de traditionele betekenis van het woord geworden: inleidende hoofdstukken schetsen het landschap en de relatie vogel-land-schap, en de hoofdmoot van het boek wordt ingenomen door een bespreking van alle waargenomen vogelsoorten.

Zeeuws-Vlaanderen is in de loop van eeuwen stukje bij beetje op de zee veroverd. Het huidige landschap wordt dan ook gekenmerkt door talloze kronkelende dijken, onregelmatig gevormde percelen, en doorbraak- en stroomgeulen. De nieuwere polders, vanaf halverwege de 17de eeuw, zijn strakker ingedeeld en ruimer van opzet. In totaal telt Zeeuws-Vlaanderen 323 polders en ruim 800 km dijk. In vergelijking met de rest van Nederland valt het kleinschalige agrarische landschap op, waarbij akkerbouwgewassen de boventoon voeren. Als tweede belangrijke landschapstype komt de Westerschelde in beeld, samen met de Eems-Dollard de enige intacte estuaria in Nederland. De oppervlakte van de Westerschelde bedraagt 31 000 ha, waarvan 30% getijdegebied. Het belang van dit gebied voor vogels, vooral steltlopers, wordt door Eric Martijn in een indringend pleidooi verwoord. De complementaire band met de Oosterschelde laat aan duidelijkheid niets te wensen over. De overige inleidende hoofdstukken gaan in op zichtbare trek langs de kust (met in het voorjaar stuwings bij Breskens), de invloed van het klimaat op het voorkomen van vogels (een belangrijk winterrefugium voor veel soorten in verband met de relatief milde winters), streeknamen en vogelbescherming.

Ruim 70% van het boek geeft soortbesprekingen. De beschreven periode loopt van 1 januari 1968 tot en met 31 december 1985; voor de ringmeldingen is de periode 1920 tot en met 11 maart 1987. In totaal worden 340 soorten behandeld, waaronder vele met een dubieuze status (Hazelhoen, Noordse Nachtegaal, Sneeuwvink!) en exoten. De besprekingen volgen een vast stramien, en zijn gelardeerd met diagrammen (68), tabellen en kaarten. Van slechts 38 soorten is de broedverspreiding opgenomen, een duidelijk gemis bij de resterende broedvogelsoorten. De soortteksten leveren veel informatie over biotoopvoorkeur, voor- en achteruitgang en specifieke gedragingen. Kritisch lezen is evenwel noodzakelijk, want gevolgtrekkingen worden overhaast gemaakt op

grond van geringe evidentie en het taalgebruik is lang niet altijd begrijpelijk.

Het boek is degelijk gebonden. De gekozen letter is mij te vet; langdurig lezen werkt vermoeiend. De bladspiegel ligt consequent uit het lood; als dat een moedwillige keuze is geweest, kan ik mij geen slechtere voorstellen. Er zijn vijf uitklapkaarten, waarvan er één helaas een diagram in tweeën deelt. De tekst is verlevendigd met foto's en tekeningen van het Zeeuws landschap, en gelukkig niet met de obligate vogelfoto's. – Rob G. Bijlsma

STASTNÝ K., RANDÍK A. & HUDEC K. 1987. *Atlas hnízdního rozšíření ptak v CSSR 1973/77*. Academia, Praag.

Het kan vermoedelijk geen kwaad even te vermelden dat het hier om de Tsjechische broedvogelatlas gaat. Het boek is 483 pagina's dik, waarvan er zo'n 200 gevuld zijn met verspreidingskaarten. Op iets meer dan één pagina Engelse samenvatting na is de rest gevuld met Tsjechische tekst. In die taal is zo weinig verwantschap te ontdekken met Engels, Frans of Duits dat het tekstuele gedeelte van deze atlas voor de doorsnee Nederlandse belangstellende meer vragen oproept dan beantwoordt. Men zal zich dus hoofdzakelijk tevreden moeten stellen met de summier Engelse leidraad en de stippenkaarten, die op de welbekende manier zijn samengesteld (onderscheid tussen mogelijk, waarschijnlijk en zeker broedend).

De Tsjechen hebben gewerkt met atlasblokken van 10x10 km. Daarvan telt hun land er 1360. Met name in het oostelijk gelegen Slovenië was het veldonderzoek minder intensief, maar desondanks is men er toch in geslaagd het gehele land te dekken. Ruim duizend vogelaars hebben meegewerkt aan het project en het veldwerk werd uitgevoerd in de periode 1973-77. Het late verschijnen van de atlas schijnt overigens niet aan de organisatoren te hebben gelegen; het manuscript heeft jarenlang drukklaar op de planken gelegen.

Deze broedvogelatlas is de eerste uit de oostelijke helft van Europa. Tsjechoslowakije is een relatief klein land, maar door zijn geografische positie en gesteldheid kent het een zeer diverse broedvogelbevolking. Verschillende soorten met een noordelijke verspreiding (b.v. Brilduiker) en soorten met een zuidelijke verspreiding (b.v. Dwergooruil en Bijeneter), ontmoeten elkaar in dit land. Het project leverde niet minder dan 205 broedvogelsoorten op. Soortgroepen als de roofvogels (19 soorten), uilen (10 soorten) en spechten (10 soorten) geven een indicatie van de rijkdom. Van elk van deze groepen herbergt Tsjechoslowakije tweemaal zoveel soorten als Nederland. Met name bij de roofvogels blijkt toch dat de situatie allesbehalve rooskleurig is. Verschillende soorten worden sterk bedreigd in hun voorkomen en de schattingen voor

Slechtvalk, Sakervalk, Dwergarend, Steenarend, Keizerarend, Slangenarend, Rode Wouw en Grauwe Kiekendief blijven in het gunstigste geval bij enkele tientallen paren steken.

In ruim de helft van de atlasblokken broedt de Ooievaar (1700 paar); in bijna 20% de Zwarte Ooievaar (400 paar). De Grote Trap kwam in 1980 met nog slechts 200 paar voor. De Oehoe doet het daarentegen uitstekend: een kwart van de blokken bezet, geschat 1000 paar. Niet van alle soorten worden overigens aantalsschattingen opgegeven. Van de wat talrijkere soorten en de soorten waar moeilijk een overzicht van te krijgen is, worden dichtheden vermeld; zelfs van soorten als Middelste Bonte Specht (15% van de blokken bezet), Scharrelaar (8%) en Hop (36%). Van de vier klauwieren zijn de Grauwe Klauwier en de Klapekster de talrijkste en broeden in respectievelijk 84% en 47% van de atlasblokken. Het is om jaloers te worden als Nederlander wanneer je zulke verspreidingskaarten ziet van soorten die bij ons de afgelopen decennia zo zijn uitgedund. Maar de huidige ontwikkelingen in Tsjechoslowakije liegen er evenmin om. Het land kent een ongenadige milieuverontreiniging, die een zware aanslag pleegt op het landschap. Ongetwijfeld zal dat zijn weerslag hebben op de broedvogelbevolking. Als tijddocument is deze atlas daarom van onschatbare waarde. – *Johan Bekhuis*

BAPTIST H. J. M., COLIJN F., MARTEIJN E. C. L., MEININGER P. L., MEIRE P. M. & TWISK F. 1988. *Gevleugeld onderzoek watervogels in veranderde watersystemen*. Dienst Getijdewateren Rijkswaterstaat, Middelburg/ Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek, Yerseke/ Rijksuniversiteit Gent, Gent. 24 p.

In het Deltagebied worden door bovengenoemde instellingen al vele jaren de veranderingen in flora en fauna als gevolg van de uitvoering van de Deltawerken op de voet gevolgd. Het aardige van *Gevleugeld onderzoek* is dat het een beknopt en helder geschreven overzicht geeft van het vogelonderzoek dat vanaf 1972 plaatsvindt en waarover intussen al meer dan 40 publikaties zijn verschenen. Ondersteund door veel in kleur uitgevoerde figuren en grafieken wordt ingegaan op het belang van de Delta als broed-, doortrek- en ruigebied, terwijl ook verspreiding en voedselbehoefte van de vogels worden behandeld. Veel zaken komen aan de orde. Plevieren en sterns die vroeger op de stranden broedden, zijn door de toegenomen recreatie daar verdwenen. Ook wordt gewag gemaakt van de concurrentie tussen kokkelvisser en Scholeksters: beide concentreren zich op plekken waar grote kokkels in hoge dichtheden voorkomen. De berekeningen wijzen uit dat de toename van de visserij zelfs bij een relatief gunstige kokkelstand negatieve repercussies zal hebben voor de Scholekster. De afname van een aantal soorten wadvogels na de gedeeltelijke afsluiting van de Oosterschelde wijst er eveneens op dat de steltlopers weinig uitwijkmogelijkheden hadden en hebben. Het rapport besteedt veel aandacht aan ringonderzoek aan steltlopers, waarvan er maar liefst c. 35 000 zijn gevangen. De in de Delta overwinterende Tureluurs blijken overwegend uit IJsland te komen. De gevangen Bonte Strandlopers worden weinig teruggemeld uit Engeland en Waddenzee, zodat de Delta een eigen rol blijkt te spelen tijdens de trek tussen noor-

delijke broedgebieden en NW-Afrika. Het Deltagebied vormt nog steeds een uniek natuurgebied, dat echter wel steeds kwetsbaarder is geworden. Nu de Deltawerken zijn voltooid, blijkt dat de betere ontsluiting een recreatieve ontwikkeling op gang heeft gebracht die zorgwekkend mag worden genoemd.

Het rapport is gedrukt op zeer luxe papier en heeft een fraaie lay-out, maar het is jammer dat de kleurenfoto's klein en vaak onscherp zijn afgedrukt. Het rapport richt zich op een algemeen publiek. Voor de meer geïnteresseerde lezer is een selectie opgenomen van eerder verschenen vogelpublikaties. – *Anne-Marie Blomert*

VERSTRAEL T. J. 1987. *Weidevogelonderzoek in Nederland. Een overzicht van het Nederlandse weidevogelonderzoek 1970-1985*. Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek, 's-Gravenhage. 364 p.

Weidevogels vormen een interessant studie-object getuige de ettelijke honderden rapporten uit de periode 1970-85. Misschien enkele specialisten uitgezonderd, kan niemand overzicht houden over dit immense grijze circuit. De merkwaardige situatie doet zich voor dat soorten als Kievit en Grutto nergens ter wereld zo uitputtend zijn onderzocht als in Nederland, terwijl daarvan -uitgezonderd de klassieke studies van Klomp, van Balen, Rinkel en Haverschmidt – niets is terug te vinden in *Birds of the Western Palearctic* (BWP). Nu getuigt het weliswaar van gemakzucht van de kant van de redacteurs van BWP om te volstaan met een opmerking van Haverschmidt (1963) dat het broedsucces van Grutto's mogelijk afneemt met toenemende veedichtheid, aan de andere kant is het een bewijs voor de onbereikbaarheid van al dat Nederlandse onderzoek voor geïnteresseerden in het buitenland. Recentelijk druppelt er iets van het Nederlandse onderzoek in niet-Nederlandse tijdschriften (vooral via Beintema) door, maar het blijft mondjesmaat.

Dit exposé van Theo Verstraël bundelt de rapporten en artikelen, en deelt deze in naar categorieën: methodologie, techniek van onderzoek, vormen van weidevogelbeheer, lacunes in het weidevogelonderzoek en – per provincie en project – een overzicht van het weidevogelonderzoek in 1970-85. Een trefwoordenregister verhoogt de gebruikswaarde. Geen enkele weidevogelliefhebber zal zonder dit boek kunnen. – *Rob G. Bijlsma*

TASKER M. L., WEBB A., HALL A. J., PIENKOWSKI M. W. & LANGSLOW D. R. 1987. *Seabirds in the North Sea*. Nature Conservancy Council, Peterborough. 336 p. Prijs £ 10.

Eind jaren zeventig werd in Schotland het *Seabirds At Sea Team* (SAST) opgezet, ressorterend onder de *Nature Conservancy Council* en gehuisvest in Aberdeen. Het niet weinig ambitieuze doel van dit team was het inventariseren van zeevogels op volle zee. Door het opsporen van voor zeevogels belangrijke gebieden hoopt men adviserend te kunnen opereren in geval van olierampen of, meer preventief, bij het te voeren beleid bij de exploitatie van de in de Noordzee aanwezige olie- en gasvoorraden. Na een tweetal jaarverslagen (1980, 1981)

verscheen in 1984 het lijvige eindrapport van de eerste onderzoekfase (*Seabird distribution in the North Sea*). In 1987 verscheen het voorlopige eindrapport van al het werk in de Noordzee en heeft het team zijn belangrijkste activiteiten verplaatst naar de westkust van de Britse Eilanden.

Seabirds in the North Sea geeft niet alleen een aanvulling op het in 1982 gepubliceerde rapport, maar vervangt het tevens, omdat de gegevens uit de eerste projectfase erin zijn opgenomen. Na een uitvoerige inleiding, waarin een verheugend grote plaats wordt ingenomen door een bespreking van voor zeevogels belangrijke prooivissen, volgen ruim 200 pagina's met soortbesprekingen. Talrijke tabellen, grafieken en (vooral) verspreidingskaarten, te zamen met een goed ingedeelde en plezierig leesbare tekst, maken dit rapport tot een absolute must voor al diegenen die zich enigszins interesseren voor onze zeevogels. De in de kaarten gebruikte symbolen kennen wij al van het eerdere rapport. Het is duidelijk dat in de tweede projectfase veel inspanningen zijn geleverd in vooral het westelijke deel van de Noordzee. Eén van de belangrijkste onderzoeksvragen was waar de grote concentraties alkachtigen zich na de broedtijd ophouden en hoe de verspreiding in de winter is. Een aspect wat nog steeds niet goed uit de verf komt, is de jaarlijkse variatie in verspreiding van zeevogels. Een kaart waarin de gegevens van augustus 1978 tot en met augustus 1986 worden gecombineerd, zou moeten worden voorzien van een tekst waaruit blijkt of de gepresenteerde verspreiding elk jaar zo was. Dergelijke mededelingen zoekt men dikwijls tevergeefs in het rapport.

Ook voor zeetrekters is het een interessante publikatie. Het is aardig om de ogenschijnlijk vaak volstrekt tegenstrijdige bevindingen te vergelijken. Zo kent de verspreidingskaart van het Vaal Stormvogeltje slechts acht stippen van individuele waarnemingen, waarvan zes in de noordelijke Noordzee, terwijl het Stormvogeltje in elk geval rond Noord-Schotland in behoorlijke dichtheden wordt gezien. Aardig is ook de waarneming van een groep van 2500 Grauwe Pijlstormvogels voor de Schotse oostkust in september 1983, in een najaar dat stormvogels langs onze kust juist opvallend schaars waren. Het verslag is stevig geprijsd voor een eenvoudig offset-product, maar de aanschaf kan alleen maar worden aanbevolen.

- Kees Camphuysen

TASKER M. L. & PIENKOWSKI M. W. 1987. *Vulnerable concentrations of birds in the North Sea*. Nature Conservancy Council, Peterborough. 39 p. Prijs £ 5.

Deze uitgave is voor een deel een uittreksel van het eerder besproken eindverslag van het *Seabirds At Sea Team*, aangevuld met literatuurgegevens. Na een twaalf pagina's tellende inleiding, waarin onder meer de in de Noordzee geschatte aantallen broedvogels, de kwetsbaarheid van zeevogels voor olievervuiling en de *special protection areas* (EG-Vogelrichtlijn) aan bod komen, volgen twaalf kaarten met begeleidende tekst. Op deze twaalf kaarten, voor de twaalf maanden van het jaar, is door middel van symbooltjes en blauwe vlakken de aanwezigheid van belangrijke vogelconcentraties weergegeven. De vier gebruikte symbooltjes stellen een alkachtige, een duiker/zeeëend, een steltloper en een meeuw ("andere zee-

vogels") voor en kunnen verschillen in grootte, al naar gelang het belang van het aangegeven gebied. De begeleidende tekst bestaat uit twee delen: "Inshore and coastal birds" en "Offshore seabirds" en bespreekt in kort bestek waar belangrijke concentraties zich bevinden en met welke aantallen wij rekening moeten houden.

In de inleiding lezen wij dat dit rapport is geschreven voor lieden die zich bezighouden met de bestrijding en voorkoming van olievervuiling. De vriendelijke lay-out is ongetwijfeld bedoeld om het niet een rapport te doen zijn wat onmiddellijk weer ter zijde wordt gelegd: het oogt aardig en is niet te dik. Concrete en enigszins volledige informatie zoekt men echter tevergeefs en wanneer de kaartjes langduriger worden bestudeerd, neemt de irritatie alleen maar verder toe. De op het eerste gezicht zo aardig ogende kaarten zijn warrig en misleidend. Veruit het belangrijkste gebrek is dat de gebieden waar niet voldoende van bekend is (of waarvan zelfs in het geheel niets bekend is) met de lichtste tint blauw zijn ingekleurd. Automatisch suggereren de auteurs een geringe kwetsbaarheid, de schaal loopt immers van donker- naar lichtblauw af. De tekst vertoont sporen van grote haast en inderdaad hebben de buitenlandse correspondenten niet meer dan een kleine week de tijd gekregen om aanvullingen en commentaar te leveren op het manuscript. Het ontbreken van een redelijke literatuurlijst maakt verder dat dit rapport weinig waar levert voor veel geld. Ook als een eerste poging tot inventarisatie van kwetsbare gebieden op zee schiet het te kort.

- Kees Camphuysen

VAN DER HUT R. M. G., ROOS M. & ROZEMEIJER P. J. (redactie) 1988. *Watervogels in de Zaanstreek*. Vogelbeschermingswacht Zaanstreek, Zaanstad. 190 p. Prijs f 12,50 (te bestellen door overmaking van f 17,50 (inclusief verzendkosten) op postbank 484295 ten name van de Vogelbeschermingswacht Zaanstreek te Krommenie).

De Vogelbeschermingswacht Zaanstreek heeft ter gelegenheid van het 45-jarig bestaan een boek uitgegeven waarin de resultaten zijn samengevat van 10 jaar watervogels tellen (1976/77-1985/86). Het is een interessant en goed ogend boek geworden, waar veel zorg is besteed aan tekst, figuren en vormgeving. De tekst is prettig leesbaar en verwordt niet tot een eindeloze reeks van vervelende opsommingen en cijfers. Na inleidende hoofdstukken over werkwijze, landschap en weer volgen 50 paragrafen waar soortsgewijs de resultaten worden gepresenteerd. Elke paragraaf begint met een algemene inleiding over de soort, bespreekt daarna het aantalsverloop binnen het seizoen en over de jaren, en beschrijft de verspreiding binnen de Zaanstreek. Bij sommige soorten wordt aanvullende informatie gegeven over onder meer de geslachtsverhouding en het dag-nachtritme. De belangrijkste resultaten worden in een apart hoofdstuk samengevat en besproken. Zo wordt gecijferd dat alle soorten samen jaarlijks acht miljoen watervogeldagen doorbrengen in de Zaanstreek, waarvan twee grazers (Smient en Meerkoet) 78% voor hun rekening nemen. Het aantal Smienten overschrijdt zesmaal de 1%-norm en de aantallen Meerkoeten en Slobeenden schommelen rond de 1%-norm, waaruit blijkt dat in ieder geval voor deze soorten de Zaanstreek op internationaal niveau een belangrijk over-

winteringsgebied is. Het boek eindigt met een hoofdstuk over het beheer, een uitgebreide literatuurlijst en enkele bijlagen (o.a. met de getelde totale aantallen per maand). Behalve lovende woorden zijn er ook nog kleine punten van kritiek. Het oogt wat storend dat in de tekst naast "fourageren" ook "foerageren" (de laatste schrijfwijze is de voorkeurs spelling !) voorkomt. In de grafieken zijn langs de ij-as nu eens "aantal" dan weer "exx" uitgezet. De tekst is klaarblijkelijk gezet met een niet helemaal volmaakt computerprogramma: er komen afbrekingen voor als "soe-peenden" en "Slo-beenden". Voor mensen die zijn geïnteresseerd in avifauna's en/of watervogels is dit zeker een boek dat de moeite waard is. — *Anne-Marie Blomert*

BUB H. & DORSCH H. 1988. *Kennzeichen und Mauser europäischer Singvögel, 4. Cistensänger, Seidensänger, Schwirle und Rohrsänger.* (Neue Brehm-Bücherei 580) Ziemsen, Wittenberg. 221 p. Prijs DM 24,90.

Dit vierde deel uit deze in 1981 gestarte serie over kenmerken en rui van in Europa voorkomende zangvogels voegt 16 soorten toe aan de 58 soorten die in de drie voorafgaande deeltjes zijn behandeld. Daarnaast is een inleidend "nul"-deeltje verschenen (vgl. *Limosa* 57: 75, 59: 149, 193). In deel 4 komen de geslachten *Cisticola* (1 soort), *Cettia* (1), *Locustella* (6) en *Acrocephalus* (8) aan bod. Opzet en stijl zijn geheel overeenkomstig de eerste drie deeltjes. Iedere soort wordt ook nu weer behandeld aan de hand van afzonderlijke paragrafen over soortherkenning, geografische variatie, maten, gewicht, broedbiologie, rui, geslacht en leeftijd, terwijl steeds afsluitende paragrafen met opmerkingen en vragen alsmede bronnen en verdere literatuur zijn opgenomen.

Het deeltje start met een historisch getint voorwoord, waarin onder andere vroegere en huidige gedachten en aandachtsvelden ten aanzien van biometrie, rui en de subjectieve kleurbepaling van veren en naakte delen kort worden aangestipt. Ook wordt erop gewezen dat naast de gemiddelde waarde van een maat ook de minimale en maximale waarden moeten worden genoemd om een volledig beeld van de spreiding te verkrijgen. Juist bij de in dit deel behandelde soorten is deze opmerking op zijn plaats. Immers, diverse van de nu behandelde soorten vertonen een grote variatie in maten en/of verenkleed, of vertonen onderling veel overlap, waardoor herkenning, ook in de hand, vaak moeilijk is. Het boekje sluit af met een ruim 12 pagina's lang literatuuroverzicht.

In de deeltjes zijn de behandelde soorten in inhoudsopgave en tekst van een doorlopende nummering voorzien. Merkwaardig genoeg zijn van de 16 nu behandelde soorten er slechts 15 genummerd (59-73). De nummerloze soort betreft *Locustella fasciolata*, de uit Oost-Azië af-

komstige Grote Krekeltzanger, welke evenals de wel genummerde Siberische Sprinkhaanrietzanger *L. certhiola* in Europa dwaalgast is. Als reden voor dit nummerloos zijn, wordt de beperkte behandeling van deze *Locustella* genoemd. Toch weten de auteurs over deze soort nog acht pagina's te vullen, een even groot aantal als voor *L. certhiola* en maar liefst drie pagina's meer dan zij voor *L. lanceolata* weten op te hoesten. Wel is het aantal concrete gegevens voor *L. fasciolata* beduidend minder dan voor de andere soorten.

Deze schijnbare inconsequentie doet niets af aan het feit dat ook van dit deeltje weer kan worden gezegd dat het een indrukwekkende samenvatting geeft van de in dit geval vaak omvangrijke kennis van kenmerken en rui van een aantal van onze zangvogels. — *Joke E. Winkelman*

DIETER SCHIERENBERG BV
heeft nu ter beschikking een

**ORNITHOLOGISCHE
KATALOGUS No. 55**

met meer dan

330 tijdschriften en series

en bijna 400 zeldzame fraaie boeken.

DIETER SCHIERENBERG BV

Prinsengracht 485-487

1016 HP Amsterdam

Tel.: 020-225730 – Telex: 13408 schie

Deze catalogus gratis op aanvraag.
Gaarne ontvangen wij uw zoeklijst.